

ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA 59. Venedik Bienali ve Sanatçı Çalışmaları

 Ayşe GÜNGÖR Dİ SAVİNO^a

Öz

Günümüzde insan ve doğa arasındaki simbiyotik ilişki nedeniyle çevresel sürdürülebilirlik konusundaki dinamikler giderek artmaktadır. Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilirlik çerçevesinde, güncel ve küresel ölçekte bir etkinlik olan 59. Venedik Bienali ve bu kapsamda bienalde yer alan güncel sanat çalışmalarının incelenmesidir. Bienal’de çevresel değerleri sanat yoluyla yaymak amacıyla sanatsal çalışmalar başta olmak üzere tüm faaliyetlerde çevresel sürdürülebilirliğin desteklenmesi kararı alınır. Bienal, dönüşen, mutasyona uğrayan doğa ve onunla birlikte yaşayan insanı konu alır. Ayrıca, yaşamın kırılganlığı ve yaşadığımız gezegene karşı sorumluluklarımız hatırlatılır ve “insan- doğa” arasındaki ilişki için denge sağlanması amaçlanır. Bu kapsamda bienalde yer alan çevresel sürdürülebilirlik bağlamında örnek oluşturabilecek çalışmalar yapan üç sanatçı ile bu çalışma sınırlandırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Cecilia Vicuña, **Chun Kwang Young**, Arcangelo Sassolino’nun çalışmaları içerik analiz tekniği kullanılarak incelenir. Sanatçıların çalışmalarda, insan yaşamını derinden etkileyecek olan çevre ve iklim krizine karşı, entelektüel bir mücadele başlattıkları görülür. Çalışmalarının odak noktası iklim değişikliği ve doğanın korunmasıdır. Çevresel sürdürülebilirlik konusunda topluma rehberlik yapabilecek doğa ile uyumlu olan bu eserler, çağdaşlığın çelişkilerini ve insan-doğa arasındaki ilişkiyi araştırır. Bulgular ortaya çıkarmaktadır ki Bienal süresince çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili alınan önlemler ve yapılan çalışmalar sonucunda, gerçekleştirilen **tüm etkinlikler için “karbon nötrlük sertifikası”** alınmıştır. Küresel ölçekte büyük bir etkinlik olan Bienal’in çevreye yönelik zararı önlenmiştir. **Bienal sürdürülebilirlik modellerinin ve stratejilerinin geliştirilmesi için uluslararası bir referans noktası haline gelir.** Ek olarak, çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili sanatsal çalışmaların sonuçları ve süreçleri gelecekte daha net görülecektir ancak izleyicinin farkındalığı artırılarak, çevresel durumun karmaşıklığı ve önemi konusunda farkındalık kazanması için tetikleyici bir araç haline geldiğini söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş sanat, Çevre, Sürdürülebilirlik, 59. Venedik Bienali.

WITHIN THE SCOPE OF ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY 59TH VENICE BIENNALE AND ARTIST WORKS

Abstract

Today, due to the symbiotic relationship between human and nature, the dynamics of environmental sustainability are increasing. The aim of this study is to analyse the 59th Venice Biennale, which is a current and global event within the framework of sustainability, and in this context, the contemporary artworks in the

^a Bağımsız Araştırmacı, a.a.ayse.g@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 25.10.2023, Makale Kabul Tarihi: 22.12.2023

biennale. In the Biennale, it is decided to support environmental sustainability in all activities, especially artistic works, in order to spread environmental values through art. The Biennale focuses on the transforming and mutating nature and the people living with it. It also reminds us of the fragility of life and our responsibilities towards the planet we live on and aims to provide a balance for the relationship between "human and nature". In this context, this study was limited to three artists who made exemplary works in the context of environmental sustainability in the biennial. For this purpose, the works of Cecilia Vicuña, Chun Kwang Young and Arcangelo Sassolino are analyzed using the content analysis technique. It is seen that the artists initiate an intellectual struggle against the environmental and climate crisis that will deeply affect human life. The focus of their works is on climate change and the protection of nature. In harmony with nature that can guide society on environmental sustainability, these works explore the contradictions of modernity and the relationship between man and nature. The findings reveal that as a result of the measures taken and the work done on environmental sustainability during the Biennial, a "carbon neutrality certificate" was obtained for all the events realized. The environmental damage of the Biennial, a major event on a global scale, has been prevented. The Biennial becomes an international reference point for the development of sustainability models and strategies. In addition, the results and processes of artistic work on environmental sustainability will become clearer in the future, but we can say that it has become a triggering tool for raising the awareness of the audience and raising awareness of the complexity and importance of the environmental situation.

Keywords: Contemporary art, Environment, Sustainability, 59th Venice Biennale.

Giriş

Günümüzde ekolojik paradigmlar giderek yaygınlaşmış ve bu konudaki farkındalık artmıştır. 1983 yılında hem ekonomiye hem de çevreye fayda sağlamak ve sürdürülebilir uygulamalara yönelik küresel iş birliğine teşvik etmek amacıyla Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nu (WCED) kurular. (Tortosa ,2021) Daha sonra 2015 yılında Sürdürülebilir Kalkınma için BM tarafından 2030 yılına kadar ulaşılması hedeflenen çeşitli kategorilerde on yedi ana hedef belirlenir. 193 ülkenin imzalamış olduğu bu anlaşmada toplumların tüm bileşenlerinin katkı sağlaması beklenir. (Commissione Europea, 2015) Sürdürülebilirlik ile ilgili mevcut tartışmalara katılmak isteyen sanatçıları bu bağlamda çalışmalar ürettikleri gözlemlenir. Daha önce bir grup sanatçının başlattığı yalnızca sanat ve bilim arasındaki ilişki ile sınırlı olan bu durum, günümüzde daha geniş alanlara yayılır. Çalışmalar, estetik, toplumsal ve bilişsel alanlar arasındaki ilişkileri araştıran etik bir temel üzerine oturtulur.

"Sürdürülebilirlik" teriminin kökeni ekosistemin yeniden yenilenebilirlik özelliğini gösteren çevre bilimine dayanır. Zamanla bu kelime sosyal bir değere sahip olmuş ve daha geniş anlamlar kazanmıştır. Dünya Ekonomik Kalkınma Komisyonu (WCED), 1987 yılında rapor yayınlar. "WCED'e göre sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır" (Gedik, 2020 s.197). Sanat tarihçisi ve teorisyen Marco Eugenio Di Giandomenico'ya göre; "Sürdürülebilirlik" kavramı, geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında, ikinci dünya savaşı sonrası başlar. Bu yıllarda hızla gelişen ekonomik kalkınmanın dünyaya verdiği zarara ilişkin özellikle eko-çevresel konularla ilgili olarak toplumsal farkındalık sağlanır. (Covini, 2020)

Çevresel sürdürülebilirlik kavramı; ekoloji, sosyal adalet, geri dönüşüm, iklim değişikliği ve doğanın korunması gibi birçok alt başlığı içine alır.

Sürdürülebilir sanat kavramı ise, bu yaklaşımının ilk öncüleri olan çağdaş sanat tarihçisi Maja ve Reuben Fowkes tarafından ortaya atılır. (Fowkes & Fowkes, 2022) Çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili ilk sanatlar çalışmaları, Amerika Birleşik Devletleri'nde 60'lı ve 70'li yıllar arasında, yapılan Arazi Sanatıdır. Kapalı alanlarla bağlantılı kalmadan ticari sanat anlayışına karşı olarak ortaya çıkan bu akım, sanatçıları, bu tür kısıtlamalardan kurtarır. Daha sonra yöntem ve etki açısından çok farklı olsa da benzer düşünceyi savunan Art Povera, Ekolojik Sanat, Çevre Sanatı ve İleri Dönüşüm gibi çeşitli sanat akımları gelişir. (Berber & Önlü, s. 448, 2021; Kayahan & Çevik, 2021) Özellikle 2000'li yıllardan itibaren çevresel sürdürülebilirlik üzerine yapılan sanatsal çalışmalar daha belirgin hale gelir. Bu dönemde sanatçılar sürdürülebilirliği yaygınlaştırmak ve toplumu teşvik etmek için sanatsal çalışmaların ne kadar önemli olduğunun farkına varırlar ve kendilerini bu yönde daha fazla geliştirerek, çevre sorunlarını sorgulayan işler üretirler. Bunu Modernite'nin katı ve dayatmacı düşüncesinden, Postmodernizmin belirsizliğinden uzak pragmatik bir dünya vizyonu ile yaparlar.

Günümüze gelindiğinde ise, çağdaş sanatçıların, çevre sorunlarını daha fazla çalışmalarında yer verdikleri ve toplumun farkındalığını arttırabilmek için daha dikkat çekici, daha çok ses getirebilecek eserler ortaya koyduklarını söyleyebiliriz. Örneğin, Olafur Eliasson, 2018'de Grönland'dan Londra'nın Southbank'a otuz blok buzulu taşıyan Ice Watch'ta daha fazla karbon tüketen ulaşım yolu tercih eder. Galeriler ve müzeler ise son beş yılda, ısınan dünyanın tehlikelerini temsil etmek için yükselen deniz seviyelerini, yanan ormanları, biriken plastik ve zehirli atıkların etkilerini göstermeye çalışan sanatsal projeleri daha fazla sergilerler. Londra'daki Imperial College'daki Grantham Sanat Ödülü gibi etkinliklerde iklim krizini görselleştirmek ve daha geniş bir kitleye iletmek amacıyla sanatçılar, iklim araştırmacılarıyla da iş birliği yaparlar" (Chatterjee, 2020).

Çağdaş sanatçılar, çevresel sürdürülebilirlik konusunu disiplinlerarası bir yaklaşımla farklı teknikler ve teknolojik araçlar kullandıkları görülür. Örneğin; Atık malzemeler ile çalışan Beninli sanatçı Romuald Hazoumé, çalışmalarını politik ve toplumsal bir suçlama unsuru haline getirir. Sanatçı Batı'nın kendisine ait olmayan Afrika topraklarını istila ederek tüketim anlayışına karşı benzin bidonlarından maskeler tasarlar. Ai Weiwei "Human Flow" adlı çalışmasında iklim değişikliği nedeniyle meydana gelecek değişikliklerin gezegenimizi nasıl trajik bir şekilde dönüştürdüğünü anlatır. Bu yaklaşım biçimi ile çağdaş sanatçılar çevresel sorunlara ve toplumsal dinamiğe yönelik çok sayıda olası yanıtlar ortaya koyarlar. "John Ruskin; 'Küçük şeyler, güçlü bir bütünün parçalarıdır" (Flint, 2020). Sözü, her bir sanatçı çalışmasının ne kadar önemli olduğunu hatırlatır niteliktedir.

"Sanatçıların sanat pratiğinde sürdürülebilirliği benimsemek için pek çok zorlayıcı neden vardır: iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, atık ve su kullanımı, bağımlı olduğumuz doğal kaynakların kullanımı gibi sorunlar doğada, geniş kapsamlı sonuçlara yol açar" (Bicycle, 2014, s.5). Sanatçılarda çalışmalarında izleyicileri gerçekler ve spekülasyonlarla karşı karşıya bırakarak çevresel sürdürülebilirliğin önemini kavratmaya çalışırlar.

Bu çalışmada, ilk olarak güncel ve küresel ölçekte bir etkinlik olan 59. Venedik Bienali süresince çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili alınan önlemler ve yapılan çalışmalardan söz edilecek. Daha sonra bienalde yer alan güncel sanat çalışmalarının çevresel sürdürülebilirliğe ne gibi katkıları olabilir? İnsanların yalnızca kendisine karşı değil, aynı zamanda dünyadaki yaşamın geleceğine ilişkin sorumluluk alması için nasıl farkındalık yaratılabilir? sorularının cevapları aranmış Bienal ve sanatçı çalışmaları bu kapsamda incelenmiştir. İçerik analizi ile incelenen çalışmaların kapsamı çevresel sürdürülebilirlik bağlamında çalışan en çarpıcı üç sanatçı çalışması ile sınırlandırılmıştır. Birincil kaynak olarak Venedik Bienal'in resmî sitesi kullanılmış, çalışmalar nitelik açısından incelenirken "Veri analizi sürecinin temel amacı ham veriden anlam çıkarmaktır" (Çelik vd. 2020, s. 381). düşüncesi ile gözlemlerden elde edilen çıkarımlar doğrultusunda yorumlanmıştır. "Bu analiz yönteminde elde edilen sonuçların, hedeflenen konulara yönelik olarak gelecekte planlanan çalışmalara yön göstermesi beklenmektedir" (Lune & Berg, 2017; Ültay vd. 2021, s. 189).

A. ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA 59. VENEDİK BİENALİ

Venedik Bienali'nin ilk İtalyan Kadın Küratörü Cecilia Alemani, 59. Venedik bienaline "Il Latte dei Sogni" (Hayallerin Sütü) adını verir. Bu başlık, hayal gücü sayesinde hayatın yeniden keşfedildiği büyümlü bir dünyayı betimleyen Leonora Carrington'un (1917-2011) masal kitabından ilham almıştır. Kitap, yaşamın sürekli olarak yeniden keşfedilerek kişinin değişmesine, dönüşmesine, kendinden başka bir şey haline gelmesine izin veren büyümlü bir dünyayı anlatır (La Biennale Di Venezia, 2022).

Bienal beş kapsülden oluşur. Merkez pavyonda; "Cadı'nın Beşiği", "Vücutların Yörüngesi" ve "Büyümlü Teknolojiler" yer alır. Arsenale de ise; "Yaprak, Su Kabağı, Kabuk, Ağ, Çanta, Askı, Çuval, Şişe, Saksı, Kutu, Konteyner" ve "Cyborg'un Baştan Çıkarılışı" yer alır (La Biennale Di Venezia, 2022).

Bienal çerçevesinde üç ana tematik alan belirlenir. Bunlar, bedenlerin temsili ve metamorfozları, bireyler ve teknolojiler arasındaki ilişkiler, bedenler ve dünya arasında içi içe geçen bağlardır. Bienal kısaca bedenlerin başkalaşmaları ve yeni insan tanımları üzerinden hayali bir yolculuk önerir. İnsan tanımı nasıl değişti? Bitki, hayvan ve insanı ayıran özellikler nelerdir? İnsanların diğer yaşam formlarına ve yaşadığı gezegene karşı sorumlulukları nelerdir? İnsanlar olmasaydı hayat nasıl olurdu? gibi sorulara izleyicinin cevaplar bulması istenir. Bu kapsamda birçok sanatçı çalışmasında çevre kirliliği sorununu ele almış ve bunları eserlerine, içeriklerine ve materyallerine taşımıştır (La Biennale Di Venezia, 2022).

Venedik Bienali, çevresel sürdürülebilirlik konusunda ilk adımı 2021 yılında 78. Venedik Uluslararası Film Festivali ile başlatır. Bu deneyimi diğer etkinliklere de taşıma kararı alarak 2022 yılından itibaren tüm etkinliklerinde karbon nötr uygulaması başlatılır. Venedik'in kentsel sürdürülebilirlik modellerinin ve stratejilerinin geliştirilmesi için uluslararası bir referans noktası haline gelmesi planlanır. Bienal Başkanı Roberto Cicutto, (2022) bienal ile ilgili şu açıklamada bulunur.

"Venedik Bienalinde özellikle iklim değişikliğiyle mücadele konusunda somut bir taahhütte bulunmaya ve etkinliklerini düzenlemek için sürdürülebilir bir model geliştirme kararı alınır. Bienal boyunca Venedik lagünün özen gerektiren karmaşık ve hassas ekosistemine saygı gösterilmesi ve korunmasına katkıda bulunma taahhüdü verilir. Mevcut ve gelecekteki tüm çalışmalarda sürdürülebilir bir yaklaşımın uygulanması amacıyla tüm etkinlik ve faaliyetlerin, çevresel sürdürülebilirliğin Birleştirilmiş Milletlerde ve Uluslararası alanda kabul görmüş

ilkelerine göre analizi yapılır... Bugün sanat ve kültür dünyası, sürdürülebilir kalkınma modeline geçişi teşvik etmede ön saflarda rol oynama konusunda büyük bir fırsata ve sorumluluğa sahiptir."

Bu amaçla, insanı merkeze alan ve çevreyle ilişkisinde sürdürülebilirliği ön plana çıkaran organizasyonlar planlanır. Hammadde israfını ve çevre kirliliğini en aza indirmek için %78 oranında geri dönüştürülmüş malzeme kullanılır (La Bienale Di Venezia, 2022).

"Bienal Başkanı Roberto Cicutto, 'Venedik, çevresel kırılganlığın bir sembolüdür. İklim değişikliğiyle ilgili mücadele için önlem almadığı takdirde dünyanın yüzleşmek zorunda kalacağı zorlukların simgesel bir örneği haline gelmiştir. Karbon nötrlüğün sağlanması, Bienali sanat alanında olduğu gibi sürdürülebilirlik alanında da tüm dünyanın kullanabileceği bir laboratuvara dönüştürülmüştür." (Imam, 2023)

Karbon emisyonlarının en aza indirilmesi ve tüm faaliyetlerin çevreye etkisi bakımından dikkatli bir şekilde yönetilmesini amaçlayan bir takım spesifik müdahaleler belirlenir. Bu kapsamda Bienal, boyunca izleyicilerinde uyması gereken bir liste yayımlanır. Örneğin; Venedik'e gelirken tren, otobüs gibi toplu taşıma araçları ile ulaşımın sağlanması istenir. Plastik şişede su tüketimi engellemek için şehirdeki çeşmelerin yerlerini gösteren bir web uygulaması yayınlanır. Bienal, sırasında oluşan emisyonlara ilişkin veri toplamak amacıyla gelen ziyaretçilere ziyaret nedenleri, seyahat yöntemleri ve şehirde kalma süresine ilişkin sorular sorularak veri elde edilir. Ortaya çıkan verilere göre; Tüm etkinliklerde "karbon ayak izinin" en önemli bileşeni ziyaretçilerin hareketliliğiyle bağlantılı olduğu anlaşılır. (La Bienale Di Venezia, 2023)

Karbon nötrlüğünü azaltmak için alınan diğer önlemler ise; "Yenilenebilir enerji projeleri ile ormanları, toprağı ve okyanusların korunmak için üretilen karbon kredilerinin satın alınması yoluyla atık emisyonların telafisi amaçlanır" (La Bienale Di Venezia, 2022). Ayrıca, sıfır CO2 emisyonlu %100 yenilenebilir kaynaklar kullanılarak, kumaş gibi teşhir malzemelerinin geri dönüştürülmesi, ziyaretçileri taşımak için elektrikli otobüslerin ve hibrit enerji kullanan teknelerin kullanılması, stantların yapımında elektrikli arabaların ve forkliftlerin kullanılması, catering hizmetlerinde yerel kaynaklı ürünlerin kullanılması ve sergisi enstalasyonları için kullanılan yapısal elemanlarının 2023 Mimarlık Sergisi'nde yeniden kullanılması kararlaştırılarak büyük boyutlu önlemler alınmış olur. Bienalin diğer bir amacı olan sanatçı çalışmalarının da çevresel sürdürülebilirlik kapsamında olması amaçlanmış sanatçılar ve çalışmaları da buna göre belirlenmiştir (La Bienale Di Venezia, 2022).

B. 2022 VENEDİK BİENALİNDE YER ALAN CECİLİA VİCUÑA, CHUN KWANG YOUNG, ARCANGELO SASSOLINO'NUN ESERLERİNİN ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA İNCELENMESİ

59. Uluslararası Venedik Bienali'nin amacı; izleyicinin yeni bir umut ile "dünyaya yeniden büyülenmesini" sağlamaktır. Ayrıca bu büyüdü dünyaya kendilerini kaptırarak serginin kurucu unsurlarından biri olan rüyayı yaşamaları sağlanır. Çağdaş yaşamda, "insan merkezilikten uzaklaşan" izleyicilerin, yaşadıkları dünyaya uyum geliştirmelerini sağlamak için sanat eserleri ile düşünülmemiş birliktelikler tasarlanır. Bienal'e 58 farklı ülkelerden gelen 213 sanatçı katılır ve bu sanatçıların 191'i kadın 22'si erkek sanatçılardan oluşur. (Croset, 2022) Bu sanatçıların arasında Barbara Kruger, Miriam Cahn, Sidsel Meineche Hansen, Nan Goldin, Simone Leigh, Zeng Bo, Jes Fan gibi ünlü feminist sanatçılar yer

alır. Ancak, bienalde cinsiyet ayrımını didaktik bir şekilde yansıtılmasından ziyade insanın biyolojik ve kültürel tarihine dair anlatım sunulması amaçlanır. Sanatsal dilin gelişiminde kadınların yok sayıldığı boşlukların doldurulması hedeflenir. (Longhi, 2022)

Warren (1987), “Feminizm ve Ekoloji: Bağlantılar Kurmak” adlı makalesinde feministlerin dikkatlerini ekolojik sorunlara çevirmeye ve çevresel bozulma, cinsiyetçilik gibi diğer toplumsal baskı biçimleri arasındaki bağlantıları belirlemeye çağırır. Bu bağlam da Bienalde Cecilia Vicuña, Katharina Fritsch, Mariam Natroshvili, Detu Jincharadze, Ficare Ghebreyesus, Portia Zvavaher, Felipe Baeza, Acnes Denes, Leonora Carrington gibi pek çok eco feminist sanatçılar yer aldığı görülür. (La Biennale Di Venezia, 2022)

Alemanî Bienalin ana temalarını belirlerken “Post Hümanist” kuramcı, Donna Haraway’ın “siborg manifestosu”na, Rosi Braidotti “hümanizm ve insanmerkezcilik sonrası” ve Judith Butler’ın “bedenlerin fenomenolojik yapısı” çalışmalarına atıfta bulunur. (Antonucci, 2022) Alemani, Amerikalı eko- feminist fütürist Haraway’ın “modern Batılı insan vizyonuna meydan okuyan insanlık sonrası durumun” hayal edilmesine olanak sağlayan bakış açısı kullanılırken (Whyman, 2023) Feminist Filozof Braidotti’nin “insan artık doğanın ve gezegenin merkezi değildir. Her varlık farklıdır ama hepsi dünyayı tanımamızı sağlayan aynı malzemeden yapılmıştır.” (Mantengoli, 2022) söylemi kullanılır.

2022 Venedik Bienalinin ana konularından olan “Bedenlerin Temsili ve Metamorfozları” da sanatçıların perspektifinden, “insanlığın tanımı,” içinde bulunduğu durum ve dönüşüm üzerinden yeniden yapılır. Bu konu başlığı, İnsan, teknoloji, bilim ve küresel ısınmanın yarattığı tehdide kadar birçok konuyu içine alır. Sürrealizm, Fütürizm, Haarlem Rönesansı, Bauhaus, Negritude gibi tarihsel avangard sanatçıların eserlerinden oluşur. Leonora Carrington, Leonor Fini, Carol Rama ve Dorothea Tanning gibi kadın sanatçılar, “fantastik dünyayı” üniter erkek fikrine karşı silah olarak kullanırlar. (Longhi, 2022) Örneğin; Carrington çalışmasında Hieronymus Bosch’un “Dünyevi Zevkler Bahçesi” çalışmasındaki hayvan formlarını ve sevdiği diğer bir sanatçı olan Max Ernst’in saplantılı bir şekilde ele aldığı insan ve kuş kaynaşmalarına rastlanır (Whyman, 2023).

“Bireyler ve Teknolojiler Arasındaki İlişkiler” de ise, beden ve teknoloji arasındaki ilişkiye odaklanır. Nanda Vigo ve Grazia Varisco gibi sanatçıların eserleri Ulla Wiggen’in bilgisayar portreleriyle birlikte sunulur. Merkez pavyonda yer alan Grazia Varisco, kinetik-algısal hassasiyetleri araştıran çalışmalarında bilgisayar teknolojisine duyduğu hayranlığın yanı sıra eserin izleyiciyle kurduğu ilişkiyle ilgilenir. Yine Merkez pavyonda yer alan Nanda Vigo baskılı cam, ayna, neon, Perspex ve alüminyum gibi endüstriyel malzemeleri kullanarak doğal ve yapay ışığın kullanımını gösterir (La Biennale Di Venezia, 2022).

Bu araştırmanın da konusu olan “Bedenler ve Dünya Arasında İçi İçe Geçen Bağlar” da sanatçılar, insan bedeniyle doğayı, gerçeklikle fanteziyi, geçmişle geleceği iç içe geçir. Örneğin, Venedik Bienalinde Altın Arslan ödülü alan Katharina Fritsch, gerçekçi fantastik figüratif çalışmalarıyla hayatın karmaşıklığını normal ile tekinsizlik sınırları arasında kaygan bir zeminde sunar. Ficare Ghebreyesus, Portia Zvavahera ve Felipe Baeza gibi sanatçılar çalışmalarında doğal unsurları kullanırlar. Çalışmalarında yeşilliklerin filizlendiği, hayvan pençelerinin yer aldığı, insandan bitkiye dönüşen

bedenler ile yeni olası bir dünyayı şekillendirirler. (Aloi, 2022) Güney Afrikalı sanatçı Dineo Seshe Bopape ve Portekizli Diana Policarpo “The Soul Expanding Ocean #3” adlı çalışmalarını ile izleyicilere doğa ile kültür, kültür ile mit, bilim ile inanç arasındaki duyguları deneyimletmek ister. Namibia Pavyonunda yer alan “The Lone Stone Men of the Desert” adlı çalışma, insanlığın doğadaki yerini tartışır. İtalyan Pavyonunda yer alan Gian Maria Tosatti “Storia della Notte e Destino delle Comete” adlı çalışmasında insan ve doğa, sürdürülebilir kalkınma, etik ve kar arasındaki zorlu dengeyi ele alır. Arsenale pavyonunda yer alan Lübnanlı sanatçılar “İnsan İmajındaki Dünya” adlı çalışmalarında, şehir ile “politik ve estetik” düzeyde diyalog kurarlar. Hayal gücünün, çevredeki gerçekliğe yönelik ürettiği imajlara odaklanırlar. Gürcistan Pavyonunda yer alan Tiflisli Mariam Natroshvili ve Detu Jincharadze “Olduğu İçin Üzülüyorum” adlı çalışmasında video enstalasyonu ve VR deneyimi aracılığıyla antroposen çağının büyümlü gerçekçiliğiyle dünyanın sonun dair alametleri gösterir. (La Biennale Di Venezia, 2022)

Bienalde yer alan çevresel sürdürülebilirlik bağlamında örnek oluşturabilecek çalışmalar yapan Cecilia Vicuña, Chun Kwang Young, Arcangelo Sassolino’nun çalışmaları bu bölümde daha kapsamlı bir şekilde açıklanacaktır. İncelenen ilk sanatçı, bienalde “Yaşam Boyu Başarı” dalında Altın Aslan ödülünü alan Şilili sanatçı Cecilia Vicuña’dır. “Cecilia Vicuña (1948) şair, sanatçı, film yapımcısı ve aktivisttir. New York ve Şili’nin Santiago kenti arasında yaşamakta ve çalışmaktadır. Kavramsal ve feminist çalışmalar yapan sanatçı, çalışmalarında şeylerin istikrarsızlığını vurgulayan geçicilik kavramı üzerinde durur. Genellikle geri dönüştürülmüş malzemeler ile dengeli kombinasyonlar oluşturan sanatçı çalışmalarında; çevresel yıkım, insan hakları ve kültürel homojenleşme dahil olmak üzere çağdaş dünyanın acil kaygılarını ele alır.” (La Biennale Di Venezia, 2022)

Merkez pavyonda yer alan çalışmasında, kullandığı objeleri doğadan ya da yaşadığı çevreden toplayarak tesadüfen oluşmuş görsel hikayeler gibi olay örgüsü içinde kurgular. “Venedik’te topladığı halatlar ve enkazlardan oluşan *NAUfraga* (2022) prekarya, Vicuña’nın muhalif siyasi tarafını temsil eder. Latince *navis* (gemi) ve *frangere* (kırmak) kelimelerinden türeyen eser, başlığından da anlaşılacağı üzere, Venedik’i yavaş yavaş batıran insanların trajik sömürsünü çağırıştırır” (Weisburg, 2022).

Batılı bakış açısının dayattığı etik ve estetik kuralları reddeden sanatçı, çalışmasında kumaşlar, iplikler, hayvani ve bitkisel malzemeler kullanır. Amacı, iklim değişikliği nedeniyle doğal yaşamın ve insanların tehlike altında olduğunu göstererek izleyicinin suçluluk duymasını ister. Doğal yaşama zarar vermek aslında insanların kendine uyguladığı bir nevi şiddettir. Bu durum ile başa çıkmak için sanatçı çalışmasında kullandığı Quipu’a tekniği ile insanları tedavi etmeye çalışır. Bu evrensel bilgeliği, dizginlenemeyen kapitalizme ve çevresel yıkıma karşı bir tılsım olarak kullanır. Çalışmasında kullandığı iplikler su anlamına gelir. Çalışmalarında kullandığı düğümler ile de doğa ve insanlar arasında bağlantı kurar. Kadim insanlar dokunsal birçok quipu yaratır. Bunlar evrenlerindeki tüm topluluklarla bağlantılı olduklarını düşündükleri hayali quipu’lardır. Bu topluluklar dağlardaki su kaynaklarına bağlıdır ve bu suda galaksiler arası uzayın kökenine bağlıdır. Bu, hayali düşünce biçimi küçük bir kızken sanatçının, ilgisini çekmeye başlar. Çünkü, bu düşünce biçimi tüm fantezilerin bir araya geldiği başka bir beyin tipinin daha olduğunu gösterir. Yani dünyada farklı bir varoluş biçimini, farklı türde bir toplumu, farklı bağlantı kurma yollarını hayal etmek için bir alandır (Luke, 2022).

Şekil 1. Cecilia Vicuña, 2022, NAUfraga, Venedik Bienali.

Yerli insanların hafızada tutmak ve belgelemek için oluşturduğu Quipu tekniğini sanatçı, çalışmalarında kendi bilgi ve anılarını kaydetmek için kullanır. Düğümler ve renkli iplikler ile dokunulabilecek kavramsal bir dil oluşturur. Ayrıca yerli insanların kullanmış olduğu bu tekniği çağdaş dünya ile tanıştırır. (Cortese vd., 2019).

“Vicuña'nın ustalığı, mütevazı nesnelere gerilim ve güç merkezlerine dönüştürmekten ibarettir. Enstalasyonlarının birçoğu, sanatçının mikroskobik ve anıtsal olanın kırılma bir denge bulduğu hassas kompozisyonlar halinde ördüğü, bulunmuş malzemeler ve terk edilmiş enkazlarla yapılmıştır: aynı zamanda samimi, güçlü ve istikrarsız bir eserdir” (La Biennale Di Venezia, 2022).

Çalışmalarında sözcüğü, imgeyi, nesneyi ve fikirleri yaşamın kendisinde arar. Yaşamın ritmi içinde doğayı geri kazanmak da onun “büyüsünü” temsil eder. Bir bakıma tamamlanmamış izlenimi veren çalışması, tıpkı dünyadaki insanların varlığı gibidir. Kullandığı geri dönüşüm malzemelerini de bir protesto aracı olarak kullanır. Onun bu ekofeminist çalışma üslubu sonsuz sayıda direniş modelini içinde barındırdığını söyleyebiliriz. Doğaya ait nesnelere kullanarak izleyiciye doğal kaynakların yok olduğunu göstermeye çalışır. Ayrıca dünyadaki bu tür yıkımlara devam ederlerse olabilecekler içinde bir çağrı niteliğindedir.

Şekil 2. Cecilia Vicuña, 2022, NAUfraga, Venedik Bienali.

"Bienalde ayrıca çoğu 1970'lerde üretilen tabloları yer alır. Bunlar insan ve insan olmayan karakterlerin son derece senkretik kompozisyonlarıdır. İzleyiciye başka dünya görüşleri hakkında konuşan, samimi, kadınsı ve daha çok Latin Amerika dünyası hakkında bilgi veren hayvan ve fantastik karakterler yer alır. Görüntüler gerçeküstülikle bağlantılıdır ama aynı zamanda sanatçının büyüdüğü Latin Amerikayı protesto eden vinillerini de hatırlattır." (Martinez, 2022).

Ritüel ve imalara dayandırdığı çalışmalarında, doğal dünyaya ve temas edilmemiş kültürlere gönderme yapar. Sanatsal araştırmalarının odak noktası, geçicilik duygusu ve yeniden canlanmadır. Doku ve Quipu tekniği ile yeni anlamlar yaratmak için daha önce hiç yapılmamış şeylerin gelecekteki potansiyellerini araştırır. Bienalin amacı olan insanlarla doğa arasındaki bağlantıyı/dengeyi yeniden sağlamak için doğal malzemeleri ve yöntemleri kullanır.

Şekil 3. Chun Kwang Young, 2003, Yeniden Tasarlana Zamanlar, Kore dut kağıdıyla karışık teknik, 450cm, Venedik Bienali.

İkinci olarak ele alınacak olan sanatçı, Chun Kwang Young 1944, Güney Kore doğumludur. Sanatçı Kore’de güzel sanatlar eğitimi aldıktan sonra yüksek lisans yapmak için Amerika’ya gider. Çalışmalarına uzun bir süre burada devam eder. Pollock, Beuys ve Rothko gibi dışavurumcu sanatçıların çalışmalarından ilham alır. Soyut dışavurumcu hareketin sağladığı estetik özgürlük sayesinde kendi görsel kimliğini keşfeder. Çalışmalarında yapmış olduğu bu tür araştırmaların sonunda kendi kültürel mirasını keşfetmek için doğduğu topraklara geri döner ve orada çalışmalarına devam eder. (Grasso, 2020) Sanatçı çalışmalarını ile ilgili şu ifadeleri kullanır;

“1970-82’de 20’li ve 30’lu yaşlarımda Amerika Birleşik Devletleri’nde okuyup o topluma entegre olurken, kültürüm, deneyimlerim ve yaşamın değeri de dahil olmak üzere neredeyse her şeyde bir farklılık duygusu hissettim. Bu yüzden yeni yaratıcı çalışmalar yapmak yerine kendim hakkında konuşmamın mantıklı olmayacağını fark ettim ve Kore’ye dönüp düşüncelerimi paylaşmak istedim. Benimkinin gerçek bir sanat olduğunu düşünüyorum ve bunu herkesin anlayıp anlamaması önemli değil, bana “benzersiz” bir şey yaptığımı söylediklerinde varlığımın değerini anlıyorum” (Grasso, 2020).

Çalışmalarında canlılar arasındaki bağlantılar ve onların sosyo-ekolojik değerleri açısından önemi araştırır. Multidisipliner çalışma yöntemi ile ekolojinin birbirine bağlılığı, bio-çeşitliliğin sağlanması, tüm canlıların çoğalması ve neslini devam ettirmesi ele aldığı konular arasındadır. Ayrıca iklim değişikliğine neden olan etmenlerin ortadan kaldırılması için sürdürülebilirliğin önemini çalışmalarında vurgular.

Young, 2022 Venedik Bienali için “Times Reimagined” (Yeniden Tasarlanan Zamanlar) adlı 40 adet rölyef çalışma tasarlar. Giriş pavyonunda yer alan bu çalışma mimar Stefano Boeri tarafından tasarlanan Hanji evinde sergilenir. Çalışmasında bio- çeşitlilik, sürdürülebilirlik ve iklim değişimleri konularını ele alır. Venedik Bienali’nin tamamlayıcı etkinliği olarak tasarlanan bu çalışma, dut ağacının kabuğu kullanılarak üretilen, geleneksel el yapımı Kore kâğıdı olan Hanji ile 40 adet rölyef sunulur.1300 yıldan fazla ömrü olan bu malzeme, dayanıklılığı ve yaşam döngüsü gibi kavramları ifade ederken aynı zamanda ekolojik üremeği ve dolaşımı da ifade eder. Kullanılan malzeme ekolojik açıdan sürdürülebilir bir malzemedir; tüketildiğinde geri dönüştürülebilir ve hızla doğaya geri dönebilir özelliğe sahiptir.

Şekil 4. Chun Kwang Young’un çalışmasından detay.

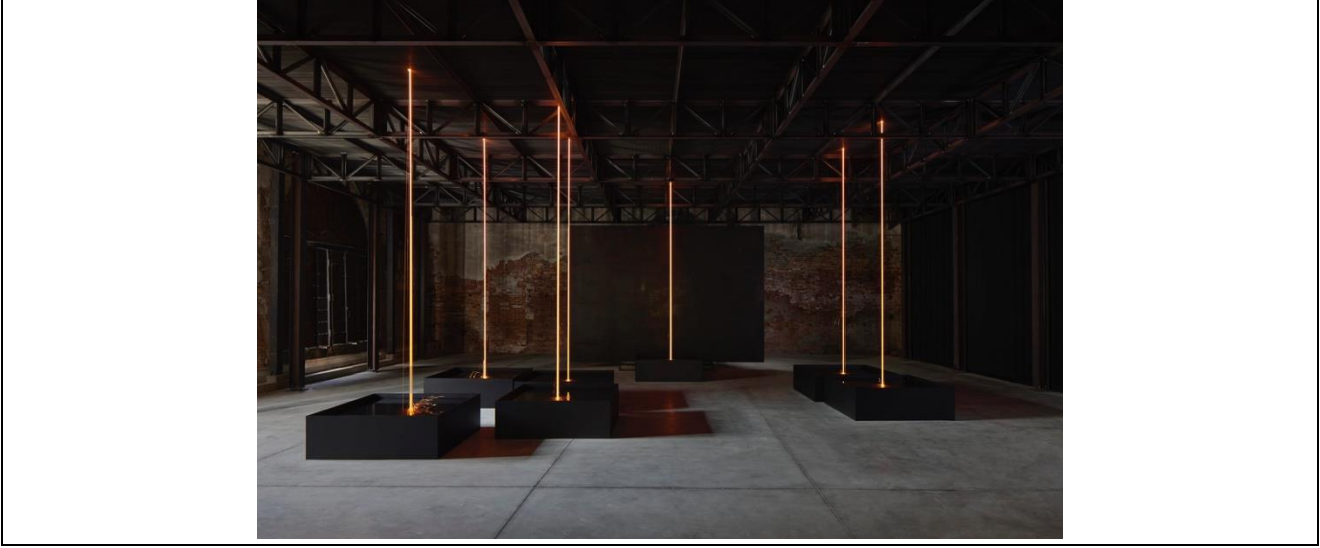
Young, enstalasyonlarını üretmek için, Hanji’den yapılmış yüz yılı aşkın süredir atık durumunda olan ikinci el kitapları toplayarak yapar. Onları parçalara ayırır, farklı boyuttaki polistiren üçgenler ile paketler. Kendi üslubunda bükerek, katlayarak metaforik canlı organizmalara dönüştürür. Tanımı gereği kırılğan olan bu kâğıt kristalleri, canlıları, bir krateri anımsatan yapısal bir unsur haline gelir. İki güce sahip dünyevi bir malzemedir; kırılğan ama kalıcı, narin ama aynı zamanda dayanıklı ve yapısaldır. Dahası, Chun bu narin unsuru duvara monte edilmiş ya da bağımsız duran devasa asamblajlara yerleştirerek bir kez daha ekosistemimizde var olan gerilim ve dengesiz dengeye gönderme yapar. (Machetti, 2022)

Kâğıdın yırtılarak yeniden şekillendirilmesi, geçmişin yok edilmesini ifade eder. Ancak yeniden doğuşu anımsatan bir benzetim ile yeniden yaratılır. Bunun geleneksel metrolojilere karşı bir yaklaşım biçimi olduğunu söyleyebiliriz. “Proje, kâğıdın sonsuz sayıda katlanması sonucu elde edilir. Eğlenceli aynı zamanda meditasyon yapmayı da içinde barındıran bir eylem ile gerçekleştirilir. Şekiller, basit geometrik modülerden oluşan eski Doğu Asya origami ve tangram uygulamalarının yanı sıra geleneksel Kore ve Japon evlerini de anımsatır” (Atre.it, 2022). Sanatçı, elde ettiği paketleri bir araya getirerek yeni bir form ile sanat eserine dönüştürür. Ay yüzeyinin görüntülerini hatırlatan bu yeni form, binlerce küçük renkli üçgen paketler yan yana getirilerek oluşturulur. Sonunda ortaya çıkan görüntü büyük ve karmaşık heykellerdir. Sanatçının çalışmaları soyut olmasına rağmen düşüncesini biçim ve araç yoluyla somutlaştırır.

“Çağdaş sanatçıya göre: ‘Dut kâğıdına sarılmış üçgen parçalar benim için bilginin temel birimleri, sadece sanatta var olan yaşamın temel hücreleri, aynı zamanda bağımsız olarak ifade edilebilen sosyal olaylar veya tarihi gerçeklerdir. Bu parçaları tek tek iki boyutlu bir yüzeye yapıştırarak, bilginin temel birimlerinin birbirleriyle nasıl uyum ve çatışma yaratabileceğini ifade ettim. Ayrıca, materyalizm, bitmek bilmeyen rekabet, çatışmalar ve yıkımla harap bir hayata sürüklenen modern insanın sıkıntılarını dile getirdim” (Shraddha, 2022).

Daha önce kitap formunda deneyimlenen kağıtlar, artık bilgi ve enformasyon değerinin dışında başka bir anlamlar taşımaya başlar. Dijital enformasyonun ön plana çıktığı bu günlerde kâğıdın değerini ve onun ifade ettiği bilgi ve hafızayı da ön plana çıkarır. Canlı bir varlığı andıran metaforik biçimler ile tarihi ve kültürel sembolizmi yansıtır. Kore kültürünün sekülerleşmesini sağlayan Konfüçyüs felsefesine de gönderme yapar.

Duygusal katılım, Sanatçının sanatsal dilinin karakteristik özelliğidir. Çalışmasında izleyiciyi, teknolojik ilerleme ve insanların kendi çıkarları doğrultusunda doğayı yok etmesi üzerine düşündürür. İnsan yaşamı ve tüm türlerin hayatta kalması için temel bir gereklilik olan, canlılar arasındaki karışıklı bağlantının sağlanması hakkında uyarır. Bu anlamda çalışma doğası gereği ekolojik üreme ve dolaşımın bir örneği olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca insanlar arasındaki ilişkileri, insanların ahlaki doğasını organik aşkın dille tasvir eder. Kaosu andıran çalışmalarında her bir forma kendi düşüncelerinin izlerini aktaran sanatçı, içinde yaşadığı dünyaya ait düşüncelerini meditasyon yapar gibi rafine ederek oluşturur.

Şekil 5. Arcangelo Sassolino,2022, Diplomazija Astuta, Enstalasyon, Venedik Bienali.

Son olarak ele alınan sanatçı Arcangelo Sassolino, 1967 yılında Vicenza’da (İtalya) doğar. (Zandonadi, 2014 s.13) İtalyan asıllı olan sanatçı, sanatsal araştırmalarında sanat ve fiziği iç içe geçirerek kullanır. Heykellerini maddenin gizli enerjilerini, yeni olasılıklarının araştırarak ortaya koyar. Mekanik teknolojiye olan ilgisinden dolayı çalışmalarında hız, basınç, yer çekimi, gerilim, direnç ve bunların sınırlarını araştırır.

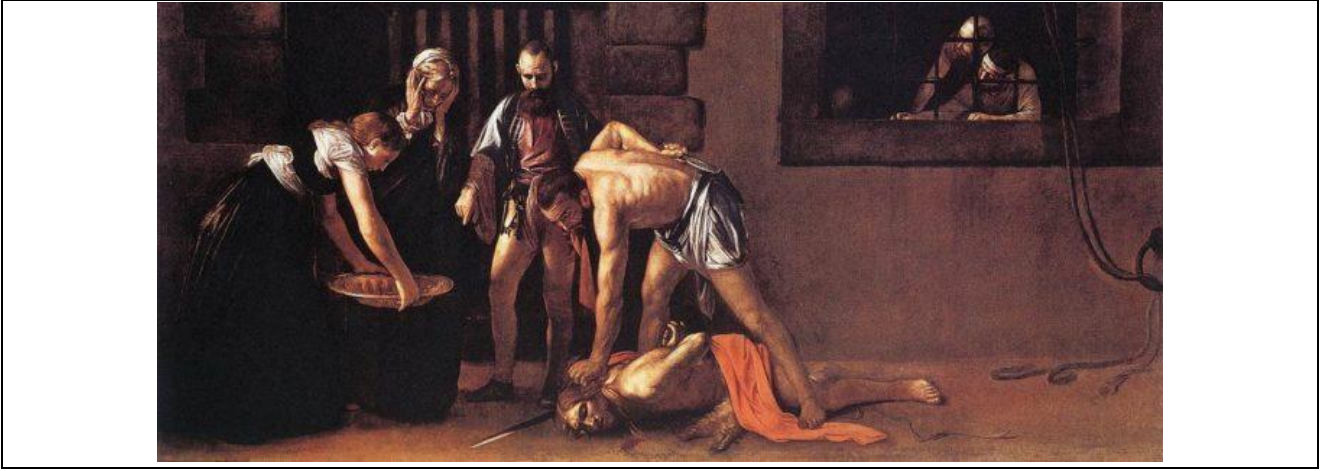
Sanatçı, 59. Venedik Bienali Malta Pavyonu için “Diplomazija Astuta” adlı kinetik heykel enstalasyonu kurgular. Dünyanın ilk “karbon nötr” sertifikasına sahip olan bu çalışma, Paris anlaşmasının CO2 emisyonlarına ilişkin 2023-2050 hedeflerine uygun olarak üretilir. Çalışmanın kurulum aşamasından sergi süreci dahil tüm aşamalarında uygulanan özel müdahaleler sayesinde uluslararası mevzuata uygun olarak sera gazı emisyonları önlenir (Giodano, 2023).

Şekil 6 ve 7. Arcangelo Sassolino,2022, Diplomazija Astuta, Enstalasyon, Venedik Bienali.

Eser, 285 metrekarelik açık tuğla duvarlı karanlık bir ortamda sergilenir. Oluşturulan bu duygusal atmosferde izleyicinin kendini içine çekilmiş gibi hissedebileceği manevi bir alan yaratılır. Görsel etkisi ve çağrışımı büyük olan bu eser, izleyicinin güvenliği için kafes ile korunur. “1500 santigrat derecede indüksiyon teknolojisi ile eritilen çelik damlalar”, (Montello, 2022) yedi adet içi su dolu havuza düşer.

Düşerken açığa çıkan “ışık ve ses” pavyonun karanlığında kaybolur. Tüm bunlar bir ritim eşliğinde gerçekleşir. Eserdeki her damla düşüşünün zamanı ve sıklığı besteci Brian Scembri tarafından tasarlanır.

Şekil 8: Caravaggio,1608, Vaftizci Yahya'nın Başının Kesilmesi, 360x520 cm.

İklim değişikliği riskinin azaltılması için strateji geliştirilmesi konusunda farkındalık sağlayan bu çalışma mekâna özel olarak tasarlanmıştır. Bir Barok baş yapıtı olan Caravaggio'nun ünlü eseri (1608) “Vaftizci Yahya'nın Kafasının Kesilmesi” yorumudur. Sanatçı Caravaggio'nun resimlerindeki güçlü duygusal etkileri günümüz yaşamı bağlamında dönüştürerek yeniden önerir.

“Caravaggio'nun resmindeki yedi karakterin varlığını yansıtan dikdörtgen havuzlar tavandan hızla aşağıya düşen çelik yağmurunu karşılar. Caravaggio'nun çalışmasındaki temayı modern yaşamın içine yerleştirir ve ziyaretçileri Aziz Yuhanna'nın idamı trajedisinin ve vahşetinin günümüzde de yaşandığını, geçmişteki adaletsizliklerin yumuşatıldığı ve gelecekte ortak hümanist ilkelere saygı duyulabileceği sürükleyici bir alanda gezinmeye davet eder.” (La Biennale Di Venezia, 2022)

Sassolino, bu çalışmasında heykeli formundan kurtararak geleneksel biçim anlayışının ötesinde sıvı ve ışığa dönüşen bir enerji haline getirir. Sanatçı, çalışması için şu sözleri ifade eder: “Çevresel kriz çağında, bunun teknik ve enerji açısından ne anlama geldiğini bilmeden, tavandan düşen 1500 derecede erimiş çelik damlaları üretemezsiniz. Bu nedenle enerji açısından nelerin harcadığının belgelenmesi, hesaplanması, anlaşılması ve ortaya çıkan etkilerin telafi edilmesi önemliydi ” (Montello, 2022). Sanatçı, çalışmasında endüstriyel bir malzeme olan çeliğin, işlenmesinin çevreye verdiği zararı ortaya koyar. İzleyiciyi, yüksek enerji kullanımı ve doğal kaynakların aşırı kullanımı konusunda uyararak ortaya çıkacak olan çevresel sorunlar üzerinde düşünmeye iter.

Çalışmada karbon nötrlüğüne ulaşmak için ürün üretiminde referans ve standart sertifikasyon için kullanılan tüm yaşam döngülerini dikkate alan ISO 14167:2018 kullanılır. Ayrıca Bienal süresince ortaya çıkan atık emisyon için Carbonsink kullanılmış. Uluslararası sertifikasyon kuruluşu olan DNV Enstitüsü

yardımıyla artık emisyonunun, Carbonsik kullanımıyla karbon kredilerini¹ dengeleyerek nötralize ettiği ve karbon nötrlüğe ulaşıldığı görülmüştür. Çalışmanın önemli bir parçası olan çeliğin eritilmesi için %100 yenilenebilir enerji kaynakları kullanılır. Ama kullanılan enerji ile ortaya çıkan problemlerin etkilerinin telafi edilmesi için bunların ölçümleri yapılarak sertifikalandırılır. Ayrıca geri dönüştürülmüş çelik kullanılan çalışmada bienal boyunca su tanklarında biriken metal parçalarda tedarikçilere verilerek tekrar kullanılma sunulur. (Montello, 2022) Sonuç olarak dünyada ilk defa “karbon nötr sertifikasına” sahip olan bu çalışma, sanatın sadece estetik bir ifade aracı olmanın ötesinde, çevresel sorunlara karşıda duyarlı olduğunu gösterir.

Çalışma kapsamında incelenen üç sanatçıda olasılıkları filtreleyerek eleştirel bir dil kullanmışlardır. Amaçları izleyiciye çözüm sunmaktan çok sorular sordurarak düşündürmek ve harekete geçmelerini sağlamaktır.

Sonuç

Küratörlüğünü Cecilia Alemani'nin üstlendiği “Il Latte dei Sogni” adlı 59. Uluslararası Venedik Bienali'n de çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili karbondioksit emisyonları azaltılarak nötrlüğe ulaşılması hedeflenmiş ve bienal sonunda;

“Etkinliklerin neden olduğu CO2 emisyonlarının nedenine ilişkin dikkatli veri toplanması ve bunun sonucunda alınan önlemlerin uygulanması sayesinde, 2022 yılında yıl içinde gerçekleştirilen tüm etkinlikler için karbon nötrlük sertifikası alınır. Uluslararası PAS2060 standardına uygun olarak yürütülen karbon nötrlüğü sağlama sürecinin tamamı RINA tarafından onaylanmıştır.” (La Biennale Di Venezia, 2023)

Venedik, iklim değişikliği konusunda hassas bir konuma sahip olması nedeniyle bu durumda en çok zarar görecekt yerlerden biridir. Bienal'in bu şekilde planlanması toplumu bilinçlendirmek ve farkındalık sağlamak anlamında önemli bir etkinliktir. Ayrıca dünyada karbon ayak izinin önemli ölçüde nasıl azaltılabileceğinin, küresel bir örneği olduğunu söyleyebiliriz.

Avrupa Birliği hedefleri arasında olan “Yeşil Anlaşma'nın belirlediği plana göre AB, 2050 yılına kadar atmosferde en az karbondioksit üreten ve CO2'yi temizleyen ilk kıta olmayı hedefler.” (Attualita Parlamento Europea, 2019) Bu anlamda da 2022 Venedik Bienali'nin çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili almış olduğu önlemler çerçevesinde hedeflerine ulaştığını ve bundan sonra yapılacak diğer etkinliklere de örnek olduğunu söyleyebiliriz.

Bienal Küratörü Alemani izleyicilerin "gezegene karşı sorumluluklarını", hatırlatmak için büyüdü dünyalar ile hayali yolculuklar sunarak ağır ve şiddetli bir gerçeklik sunulmayacağını işaret etmiştir. Düşlerin Sütü'nde yer alan sanatçılar modern dünya ilişkin vizyonu, özellikle de insanoğluna meydan okuyan bir insan sonrası durumu tasvir ederler.

¹ Karbon kredisi; karbon azaltım projelerinin yaratmış olduğu veya mevcut karbon salım kotasının altında kalan her ton.CO2 için akredite kuruluşlarca sağlanan sertifikalardır. Karbon ayak izini azaltmak veya karbon nötr olmak isteyen kişi, kurum veya organizasyonlar bu kredileri satın alarak emisyonlarını azaltabilirler. (Bekiroğlu, 2011: 8)

Alemanı belirlemiş olduğu temalar ve seçtiği sanatçılar ile Venedik Bienali'ni karakterize eden "çok sesliliğin" yaratılmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Bienalinde yer alan çevresel sürdürülebilirlik bağlamında çalışmalar yapan Cecilia Vicuña'nun "NAUfraga"sı, Chun Kwang Young'un "Yeniden Tasarlanan Zamanlar" ve Arcangelo Sassolino'nun "Diplomazija Astuta" çalışması içerik analizi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular ışığında değerlendirdiğimizde elde edilen sonuçlar;

- a. Sürdürülebilirlik bağlamında sanatçılar çalışmalarında çağdaş yaşamın günlük kullanım malzemelerini kullanmışlar ve onları yeni bir bağlamda sanat ortamında sunmuşlardır.
- b. Üç sanatçıda izleyiciye hem tanıdık hem de şaşırtıcı gelen bir yolculuk sunarlar. Kolektif farkındalığın kaynağı haline gelen sanat aracılığı ile izleyicilerin vicdanlarına dokunurlar. BM'nin 2030 gündeminde yer alan "büyük küresel sorunların yaygınlaştırılmasını" da sağlamış olurlar.
- c. Çalışmalar, çevre sorununun nasıl çözüme kavuşacağına göstermezler, yaşanan gerçekliğe alternatif bakış açıları sunarlar.
- d. Her üç sanatçıda sanat, ekoloji ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkileri araştırırken izleyiciye bu konularda süregelen tartışmanın aciliyetini yeniden hatırlatır niteliktedir.
- e. İncelenen üç sanatçının sanatsal araştırması, her ne kadar yapısal olarak özerk olsa da estetik boyutta şimdinin okunmasında belirleyici bir katkı sağladığı ve her birinin izleyiciye gerçekliği anlamının başka yollarını sunduğu gözlemlenir.

Sanatçıların konuyu ele alış biçimi açısından değerlendirdiğimizde: Mevcut sorunların analizi için insanı ve yaşadığı çevreyi mevcut krize cevap verebilecek parametrelere göre değerlendirerek, uygun ve güncel değerlendirme araçları kullanarak, derin bir bakış açısı sağladıkları görülür. Bu anlamda çevresel konularda değişimin ve yeniliğin itici gücü olduğunu söyleyebiliriz.

Bir sanat eserinin gücü, izleyicinin tepkilerine göre değil, ona bakan, hisseden ve deneyimleyenlerde yeni süreçler başlatabilmesi, sorular sordurabilmesi ve şüpheler uyandırabilmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda çalışmaların sanatsal rolü, gerçekliğin kaydedilmesi veya yansıtılmasıyla sınırlı değildir, birçok cepheden aktif ve ilgi çekici tepkiler elde edilebilir niteliktedir. Her üç sanatçı da çalışmalarında insan ve çevre arasındaki ilişkinin yeniden düşünülmesini sağlar. Eser üretimlerinde kullanılan malzeme açısından değerlendirildiğinde sürdürülebilir nitelikteki malzemelerle eser ortaya koyduklarını söyleyebiliriz. Çalışmalarda dikkat çekici diğer bir unsur ise çevre ve sürdürülebilirlik kavramı katı bir ekolojik çağrışımla değil, dünyanın karmaşık sistemi içerisinde kültür ve bilim, toplum ve birey, sanat ve günlük yaşamın birliği olarak değerlendirilmesidir.

Bienali bir bütün içinde değerlendirdiğimizde çevresel sürdürülebilirlik bağlamında almış olduğu önlemler sayesinde hedefine ulaştığı görülür. Sanatsal çalışmalar bağlamında sonuçları ve süreçleri gelecekte daha net görülecektir ancak izleyicinin farkındalığı artırılarak, çevresel durumun karmaşıklığı ve önemi konusunda farkındalık kazanması için tetikleyici bir araçlar haline geldiğini söyleyebiliriz.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

Kaynakça

- Aloi, G. (2022) "The Milk of Dreams": A Posthuman revolution at the 59th Venice Biennale, *Flash Art*, 339 (55).
- Antonucci, S. (2022) Biennale arte/ Metamorfozi e momdi fantastici, cyborg e memorie del Novecento: la mostra dei sogni di Cecilia Alemani, *Il Messaggero*, https://www.ilmessaggero.it/spettacoli/cultura/apre_sabato_a_venezia_la_biennale_arte_curata_da_cecilia_alemani_il_latte_dei_sogni_ ispirata_al_libro_surrealista_di_carrington_1_433_opere-6639474.html?refresh_ce
- Artbooms (2017). L'artista Chun Kwang Young che crea enormi sculture con migliaia di minuscoli pacchetti in carta di gelso. <https://www.artbooms.com/blog/chun-kwang-young-aggregations-sculture-di-carta>
- Arte. It (2022) Chun Kwang Young. Times Reimagined. <http://www.arte.it/calendario-arte/veneziamostra-chun-kwang-young-times-reimagined-85369>
- Attualita Parlamento Europea, (2019) Neutralità carbonica: cos'è e come raggiungerla entro il 2050, <https://www.europarl.europa.eu/news/it/headlines/society/20190926STO62270/neutralita-carbonica-cos-e-e-come>
- Bekiroğlu, O. (2011) Sürdürülebilir kalkınmanın yeni kuralı: karbon ayak izi, II. Elektrik Tesisat Ulusal Kongresi, http://www.emo.org.tr/ekler/49c17cab08ed10e_ek.pdf.
- Berber G., Ş & Önlü, N. (2021) Sürdürülebilir sanat bağlamında geri dönüşüm yaklaşımının tekstil sanatında bireysel söylemleri ve deneysel çalışmalar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (55), 486-503.
- Bicycle, J. (2014) *D'Art Report 34b The arts and environmental sustainability: an international overview*. IFACCA.
- Çelik, H., Başer Baykal, N. & Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m
- Chatterjee, S. (2020) The arts, environmental justice, and the ecological crisis: a provocation, British art studies, *Paul Mellon Centre for Studies in British Art and Yale Center for British Art*. <https://doi.org/10.17658/issn.2058-5462/issue-18/conversation>
- Cicutto, R. (2022) La Biennale di Venezia sostenibilità ambientale, *La Biennale di Venezia*. <https://www.labiennale.org/it/sostenibilit%C3%A0-ambientale>
- Col (2020) Caravaggio, un'opera firmata con il sangue, <https://www.zetatielle.com/caravaggio-unopera-firmata-con-il-sangue-decollazione-giovanni-battista-concattedrale-malta/>
- Commissione Europea (2015) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/sustainable-development-goals/eu-and-united-nations-common-goals-sustainable-future_it
- Cortese, J., Cifardo, M., & García, S. (2019). La sangre de los glaciares. análisis de quipu menstrual de Cecilia Vicuña. *Investigación Joven*, 6(Especial), 12. Recuperado a partir de <https://revistas.unlp.edu.ar/InvJov/article/view/667>

- Covini, O. (2020) Come far sopravvivere l'arte ai tempi dei nuovi media, *Cultura Identita*, <https://culturaidentita.it/culturaidentita-intervista-il-critico-darte-marco-eugenio-di-giandomenico/>
- Croset, P. (2022) Le Mostre da non perdere nel 2022: la riscossa delle donne, *Echo Raffiche*, <https://echoraffiche.com/le-mostre-da-non-perdere-nel-2022-la-riscossa-delle-donne/>
- Flint, K.(2020) The Resilience of the Dandelion, *British Art Studies*, Paul Mellon Centre for Studies in British Art and Yale Center for British Art. <https://doi.org/10.17658/issn.2058-5462/issue-18/conversation>
- Fowkes, M. & Fowkes R., (2022) *Art and climate change*, Thames&Hudson Ltd.
- Gedik, Y. (2020) Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma, *International Journal Of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 3(3), 196 – 215.
- Giordano, D. (2023) Diplomazija Astuta di Arcangelo Sassolino, *Artribune*, <https://www.artribune.com/arti-visive/arte-contemporanea/2023/01/artribune-podcast-arcangelo-sassolino/>
- Grasso, A. (2020) Chun Kwang Young. Aggregazioni di Vita, 900 *Letterario*, <https://www.900letterario.it/arte/chun-kwang-young-aggregazioni-vita-srte-contemporanea-sudcoreana/>
- Imam, J. (2023) Per La Biennale è stato un 2022a emissioni zero, *Il Giornale Dell'Arte*, <https://www.ilgiornaledellarte.com/articoli/per-la-biennale-stato-un-2022-a-emissioni-zero/141182.html>
- Kayahan, Z. & Çevik, N. (2021) Çevre bilinci bağlamında sürdürülebilir sanatsal dil, *Akademik Sanat*, (14), 1-11.
- La Bienale di Venezia (2022) Chun Kwang Young: Times Reimagined, <https://www.labiennale.org/it/arte/2022/eventi-collaterali/chun-kwang-young-times-reimagined>
- La Bienali di Venezia (2022) Cecilia Vicuña, <https://www.labiennale.org/it/arte/2022/il-latte-dei-sogni/cecilia-vicu%C3%B1a>
- La Biennale Di Venezia (2022) Malta, Diplomazija Astuta, <https://www.labiennale.org/it/arte/2022/malta>
- La Biennale Di Venezia (2023). La Biennale per il contrasto al cambiamento climatico. <https://www.labiennale.org/it/news/biennale-architettura-2023-laboratory-future>
- Longhi, L. (2022) The Milk of Dreams: la Biennale di Venezia apre con una mostra metamorfica e femminile (ma non femminista), *Collezione da Tiffany*, <https://collezioneditiffany.com/59-biennale-di-venezias-2022/>
- Luke, B. (2022) Cecilia Vicuña: «Il quipu è disponibile per tutte le persone che usano l'immaginazione», *Il Giornale dell'arte*, <https://www.ilgiornaledellarte.com/articoli/cecilia-vicu-a-il-quipu-disponibile-per-tutte-le-persone-che-usano-l-immaginazione-/140575.html>
- Machetti, I. (2022) Chun Kwang Young in dialogue with Stefano Boeri at the Venice Biennale, *Fad*, <https://fadmagazine.com/2022/04/19/chun-kwang-young-in-dialogue-with-stefano-boeri-at-the-venice-biennale/>

- Malaterra, L. (2022) Diplomazija Astuta- L'Installazione cinetica di Arcangelo Sssolino alla Biennale di Venezia, *Art Work*. <https://www.artwort.com/2022/05/11/arte/diplomazija-astuta-arcangelo-sassolino-alla-biennale-di-venezia/>
- Mantengoli, V. (2022) Rosi Braidotti: "Forza ragazze, fondate una colonia sulla Luna", *La Repubblica*, https://www.repubblica.it/cultura/2022/06/07/news/intervista_filosofa_rosi_braidotti_biennale_arte_venezia_antropocentrismo_postumano-352871953/
- Martinez, M., M. (2022) Cecilia Vicuña: la rebeldía como ofrenda, *Milenio*, <https://www.milenio.com/cultura/laberinto/cecilia-vicuna-la-rebeldia-como-ofrenda>
- Montello, D. (2022) Diplomazija Astuta, la prima opera al mondo certificata carbon neutral, *Lampoon*, <https://lampoon.it/articolo/03/12/2022/diplomazija-astuta-carbon-neutral-arcangelo-sassolino/>
- Nowness (2022) Diplomazija Astuta, <https://www.nowness.com/story/diplomazija-astuta-malta-venice>
- Shraddha, N. (2022) STIRring Dreams: Chun Kwang Young's mulberry paper reliefs at Venice Biennale, *Stir World*, <https://www.stirworld.com/see-features-stirring-dreams-chun-kwang-youngs-mulberry-paper-reliefs-at-venice-biennale>
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188- 201.
- Venezia News (2022) Cecilia Vicuña, <https://venezianews.it/who/cecilia-vicuna/>
- Warren, K.J. (1987) Feminism and Ecology Making Connections, *Environmental Ethics*, 9 (1), 3-20. <https://doi.org/10.5840/enviroethics19879113>
- Weisburg, M. (2022) Cecilia Vicuña, La Bienale di Venezia, <https://www.labiennale.org/it/arte/2022/il-latte-dei-sogni/cecilia-vicu%C3%B1a>
- Whyman, T. (2023) The post human is the most human, *Critical Edge*, <https://www.criticaledge.art/briefings/the-post-human-is-the-most-human>
- Zandonadi, G. (2014) Il ritmo della materia. Forma e tempo nell'opera di Arcangelo Sassolino. Tesi di Laurea, Università Ca'Fascari di Venezia.

